Oponentský posudek bakalářské práce Heleny Bartošové

Onomatopoia v české dětské literatuře

Předložená bakalářská práce si zřejmě kladla za cíl zjistit, které zvukomalebné lexémy se vyskytují v těch knihách pro děti mladšího předškolního věku, které jsou dnes k dispozici rodičům, a vytvořit jejich typologii. (Přesný cíl v práci stanoven není.) V úvodních kapitolách rekapitulovala jednak základní charakteristiku citoslovcí vůbec a onomatopoických zvlášť, jednak teorii zvukového symbolismu, která s pojmem ikoničnosti zachází šířeji. V další části práce stručně přiblížila osvojování jazyka dítětem a řeč orientovanou na dítě a podrobně popsala zjištění L. Saicové Římalové ohledně užívání citoslovcí dětmi, zejm. v jednoslovném období. Vlastní výzkum posléze provedla na osmdesáti knižních publikacích: popsala, které interjekce (a která slova od interjekcí odvozená) jsou v nich užívány, a charakterizovala je stručně po stránce gramatické a pravopisné.

Teoretické výklady v úvodních kapitolách nejsou příliš zdařilé. Sledují sice relevantní témata a navazují je logicky, ale s odbornou literaturou pracují spíš bezradně: termíny nedoprovázejí příklady, tvrzení jednotlivých autorit neusouvztažňují, odlišností mezi pojetími si nevšímají, neargumentují a nehodnotí. Teorie zvukového symbolismu, tak jak ji tato práce parafrázuje, tak zůstává víceméně nesrozumitelná. Mohla by autorka práce např. vysvětlit podstatu ideofonie za pomoci nějakých příkladů? Mohla by uvést příklady k významovým oblastem zvukového symbolismu uvedeným na s. 22 (s výjimkou první)? Mohla by objasnit, v čem přesně spočívá analogie mezi *bum bum bum* a *bývávat* (s. 24)? K jednotlivým předkládaným tvrzením by bylo místy lze mít důvodné námitky, např. vedle tvoření trvacích sloves prodlužováním vokálů je/bylo běžné i jejich tvoření zkracováním vokálů (*vrátit* – *vracet*). Nedobře zvládnutý způsob práce s literaturou ilustrují také opakované neuvádění stran při parafrázování mluvnických výkladů (např. s. 11) a nekorespondence popisu a příkladu (tamtéž; jde o parafrázi ČŘJ, ta to má ovšem správně, autorka se rozhodla vytvořit vlastní příklad). Co (jaký „mentální akt“) má ilustrovat podivný zápis *hop lá* (s. 19), není jasné. Vedle literatury pro malé děti a komiksu podle mé zkušenosti existuje ještě třetí základní doména zvukomalebných citoslovcí: atlasy ptáků.

V kapitole založené na výzkumu L. Saicové Římalové a rovněž v kapitole o vlastním výzkumu autorka práce řadila onomatopoia do čtyř sémantických skupin. Čtvrtá z nich je však problematická: zaprvé uvedené interjekce nelze charakterizovat jako „vydávané při jídle“ (s. 30 a 40), zadruhé z velké části neobsahuje onomatopoická slova, nýbrž (řečeno s E. Kleňhovou) dějová citoslovce nezvukomalebná (*hají*, *kuk*, *piky piky*, *čáry máry fuk*). Uvedený příklad *hope bá* (s. 31) je dokladem toho, že dvouleté dítě je schopno aktivně komunikovat o minulosti, ale žádný zárodek gramatické kategorie minulého času v tom není; je to přitom jediný uvedený doklad autorčina tvrzení, že se u onomatopoií v jednoslovném období vyvíjejí gramatické kategorie.

Pokud jde o autorčin vlastní výzkum, v bakalářské práci postrádám přesnější vymezení použité metody i materiálu (např. kolik citoslovcí a kolik onomatopoických citoslovcí obsahoval autorčin korpus). V zájmu validity by myslím bylo bývalo vhodné vyřadit z výzkumu publikace, v nichž není uveden cílový věk – i tak by autorce zbylo dost knih. Závěrečné tvrzení, že práce „postihuje korespondence významů zvukomalebných citoslovcí v prvních fázích dětské řeči a v literatuře těmto dětem určené“ (s. 48), není pravdivé, autorka žádné takové srovnání nedělá (nebo z práce nedopatřením vypadlo?). K výzkumu by bylo lze mít řadu dílčích námitek, na druhé straně je třeba říci, že práce obsahuje i několik výstižných postřehů o funkcích a významech sledovaných výrazů. Prosím autorku, aby u obhajoby:

1. podala výklad Kahounova *kluci bzučeli pryč* (na s. 42 se píše, že jde o sloveso odvozené od pohybového onomatopoia);

2. vysvětlila, v jakém smyslu *šušky šušky* „navozuje dojem neurčitého plurálu daných prvků“ (s. 41);

3. objasnila tvrzení o personifikaci zvířat pomocí jimi vydávaných zvuků (s. 43);

4. uvedla, kdo v analyzovaných knížkách dělá *hopky hopky* a *hupky dupky*, a pokusila se něčím podpořit svou interpretaci těchto citoslovcí jako vyjadřujících „snadnou a rychlou vykonatelnost daného úkonu“ (s. 45).

Formální stránka posuzované bakalářské práce je neuspokojivá. Zarážející je zejména mnohonásobná (několik desítek výskytů) absence velkého písmena na počátku věty (např. na s. 16 pětkrát) a osm výskytů jakéhosi počítačového hlášení napsaného tučným písmem. Opakovaně se vyskytují chyby ve shodě plurálu neuter, chyby ve tvarech zájmena *jenž*, užití jen první části nutně rozštěpené spojky *jednak – jednak* a nesmyslné interpunkční čárky uprostřed jednoduchých vět. Pokud „ZS“ znamená „zvukový symbolismus“, jak je uvedeno v seznamu zkratek, jak má čtenář práce číst opakovaná spojení typu „ZS literatura“, „ZS studie“ a syntagma „ZS mnohem větší funkci zastávají v neevropských … jazycích“ (s. 21)?

Také práce s bibliografií by zasloužila revizi. Hned první citovaná položka chybí v seznamu literatury; na knihu, jejíž text napsal E. Petiška a již ilustrovala H. Zmatlíková, nelze odkazovat „Petiška et al.“; některé publikace jsou v seznamu pramenů uvedeny s pořadím autor textu – autor ilustrací, jiné s pořadím obráceným; jméno prof. Fidlerové, dříve Uedové, nelze zkracovat M. U. Fidler; aj.

Bakalářskou práci Heleny Bartošové doporučuji k obhajobě. Před touto obhajobou se zatím přikláním k hodnocení *dobře*.

V Praze 19. května 2015 doc. Mgr. Robert Adam, Ph.D.